

**Lestijd lichamelijke opvoeding vmbo
gl/tl uitgelicht**

Een aanvullende analyse op basis van de 1-meting
lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs

Jorien Slot-Heijs

Jo Lucassen

Lestijd lichamelijke opvoeding vmbo gl/tl uitgelicht

Een aanvullende analyse op basis van de 1-meting lichamelijke opvoeding en sport
in het voortgezet onderwijs

in opdracht van de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding

**Jorien Slot-Heijs
Jo Lucassen**

Mulier Instituut

sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht

T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl

E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	6
2.	Resultaten aanvullende analyse	7
2.1	Minimumtabel	7
2.2	Verschillen tussen scholen die wel en niet aan richtlijn voldoen	8
3.	Conclusie en aanbevelingen	11
	Bijlage 1	13

1. Inleiding

Eind 2018 werd de ‘1-meting lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs’ gepubliceerd. Hierin worden de stand van zaken en de organisatie van lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs in 2018 weergegeven, en vergeleken met de resultaten van een 0-meting in 2015. Dit is gedaan door middel van online vragenlijsten onder schoolleiders en sectieleiders lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs. Dit onderzoek is, met subsidie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), door het Mulier Instituut uitgevoerd.

Een van de belangrijkste bevindingen in het rapport is dat de hoeveelheid lichamelijke opvoeding binnen het vmbo gemengde leerweg/theoretische leerweg (gl/tl) achterblijft op de richtlijn van de minimumtabel (zie tekstvak). Bij de overige schoolniveaus wordt niet significant van deze maatstaf afgeweken. Nader onderzoek waarom op dit schoolniveau de lestijd achterblijft, werd aanbevolen. De Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) heeft hiertoe het Mulier Instituut opdracht gegeven om een aanvullende analyse uit te voeren op de data van de 1-meting om mogelijk een beter beeld te krijgen waarom dit juist binnen het vmbo gl/tl speelt en niet binnen andere schoolniveaus.

In hoofdstuk 2 worden de uitkomsten van de aanvullende analyse gepresenteerd. De bevindingen zijn opgesplitst in twee onderdelen: een nadere analyse met betrekking tot de lestijden ten opzichte van de minimumtabel (paragraaf 2.1) en een nadere analyse van verschillen tussen scholen die met hun vmbo gl/tl afdeling wel en niet aan de minimumtabel voldoen (paragraaf 2.2). De methode wordt door de rapportage heen bij de resultaten uitgelegd. In hoofdstuk 3 is de conclusie van deze aanvullende analyse beschreven en worden aanbevelingen gedaan.

De minimumtabel lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs

Tot 2005 werd voor lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs een minimumtabel gehanteerd (Inrichtingsbesluit Wet Voortgezet Onderwijs, artikel 23, 1997). Daarin was per schoolniveau bepaald hoeveel klokuren lichamelijke opvoeding leerlingen moesten krijgen gedurende de hele opleiding. Hoewel deze minimum lessentabel voor lichamelijke opvoeding formeel is komen te vervallen, wordt hier nog steeds van uitgegaan bij de bepaling van een ‘acceptabele hoeveelheid onderwijstijd’ voor lichamelijke opvoeding. De situatie op 1 augustus 2005 geldt als maatstaf, zoals blijkt uit de toelichting bij het inrichtingsbesluit (Wet op het Voortgezet Onderwijs, artikel 6d) en een schrijven van de Inspectie voor het Onderwijs in september 2014¹. Per schooljaar wordt van veertig onderwijsweken uitgegaan. Op basis van de tabel komt dat gemiddeld neer op wekelijks ongeveer 2,5 lessen voor vmbo leerlingen, 2,2 lessen voor havo en 2 lessen voor vwo leerlingen gedurende de volledige onderwijsperiode van het voortgezet onderwijs. Andere verdelingen zijn ook mogelijk, maar lichamelijke opvoeding moet in elk leerjaar worden aangeboden en mag in het examenjaar niet voor december worden afgesloten.

1. Inspectie van het Onderwijs, directie Juridische zaken (2 september 2014). Hoeveel uren lichamelijke opvoeding moeten worden gegeven op scholen voor voortgezet onderwijs? *Vademecum voortgezet onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs

2. Resultaten aanvullende analyse

2.1 Minimumtabel

Voldoen aan de richtlijnen

Uit de 1-meting bleek dat binnen vmbo gl/tl gemiddeld significant onder de richtlijn van de minimumtabel wordt lesgegeven. In tabel 2.1 is weergegeven wat de richtlijn is per schoolniveau, dus het totaal aantal klokuren dat over de gehele opleiding moet worden gegeven. Logischerwijs is dit aantal binnen havo en vwo hoger dan binnen vmbo, omdat deze opleidingen respectievelijk een en twee jaar langer duren. In de tweede kolom zijn de gemiddelden van het totaal aantal klokuren van de schoolniveaus in 2018 weergegeven. Daarin is zichtbaar dat de gemiddelden binnen het vmbo basisberoepsgerichte/kaderberoepsgerichte leerweg (bbl/kbl) en het vwo exact gelijk zijn aan de richtlijnen, en binnen de havo licht onder de richtlijn, maar niet significant. Het gemiddelde binnen het vmbo gl/tl ligt significant onder de richtlijn.

In de laatste kolom is weergegeven welk percentage van de scholen met dat desbetreffende schoolniveau voldoet aan de richtlijnen. Binnen het vmbo gl/tl blijkt dit 44 procent te zijn. Dit is aanzienlijk lager dan het aandeel scholen dat binnen de andere schoolniveaus voldoet.

Tabel 2.1 Richtlijnen minimumtabel per schoolniveau, gemiddeld aantal klokuren per schoolniveau en het percentage scholen dat aan deze richtlijn voldoet

	Richtlijn minimumtabel in klokuren	Gemiddeld totaal aantal klokuren in 2018	Percentage scholen dat aan richtlijn voldoet
Vmbo bbl/kbl (n=159)	333	333	60
Vmbo gl/tl (n=252)	333	319	44
Havo (n=160)	360	351	61
Vwo (n=164)	400	400	62

Bron: 1-meting lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs. Bewerking en analyse: Mulier Instituut.

De richtlijnen nader bekeken

In de rapportage van de 1-meting is in tabel 3.2 weergegeven per schoolniveau per leerjaar wat de gemiddelde lestijden per week zijn. Daarin is zichtbaar dat de gemiddelde lestijden per week binnen het vmbo niet lager zijn dan binnen havo of vwo. Integendeel, ze liggen in de eerste twee leerjaren hoger dan op havo en vwo. Ter vergelijking is per schoolniveau het totaal aantal klokuren omgerekend naar het gemiddeld aantal klokuren per leerjaar¹ (tabel 2.2).

¹ Scholen in het voortgezet onderwijs zijn vrij om het totaal aantal uren te verdelen over de leerjaren, zolang wel in elk jaar lichamelijke opvoeding wordt gegeven.

Tabel 2.2 Totaal aantal klokuren omgerekend gemiddeld aantal klokuren per leerjaar

	Gemiddeld aantal klokuren per leerjaar	Gemiddeld aantal klokuren per leerjaar exclusief laatste half jaar (examentijd) ²
Vmbo	83 (333/4)	95 (333/3,5)
Havo	72 (360/5)	80 (360/4,5)
Vwo	67 (400/6)	73 (400/5,5)

Nu wordt zichtbaar dat scholen binnen het vmbo gemiddeld meer klokuren lichamelijke opvoeding moeten inroosteren dan binnen havo en vwo om aan de richtlijn te voldoen³. De richtlijn per jaar ligt dus hoger voor het vmbo dan voor de havo en het vwo. De achtergrond daarvan is niet geheel duidelijk. Wat mee kan wegen is wel dat over de gehele opleiding sterk vergelijkbare eindtermen gerealiseerd moeten worden, wat bij het vmbo in minder leerjaren moet gebeuren dan bij havo en vwo.

Terwijl feitelijk de gemiddelde lestijden lichamelijke opvoeding per week niet lager zijn binnen vmbo gl/tl dan de andere schoolniveaus, wijkt het vmbo gl/tl daardoor wel sterker af van de richtlijn uit de minimumtabel. Dit roept de vraag op: is het binnen het vmbo gl/tl moeilijker om aan de richtlijn te voldoen dan binnen havo en vwo?

Relatie lestijden tussen schoolniveaus

In de 1-meting is de lessituatie (aantal lessen per week en lesminuten per les) aan sectieleiders lichamelijke opvoeding per schoolniveau uitgevraagd. Hiertoe is berekend of er een relatie is tussen ingeroosterde lestijden tussen het vmbo gl/tl en de andere schoolniveaus. Die relaties zijn sterk (zie bijlage 1, tabel B 1.1). Dit betekent dat scholen waar binnen het vmbo gl/tl minder les wordt gegeven, ook binnen de andere schoolniveaus minder les wordt gegeven.

Bovendien blijkt bij een nadere vergelijking tussen afzonderlijke vmbo-scholen en vmbo afdelingen die onderdeel zijn van een scholengemeenschap met havo/vwo, dat het percentage dat voor vmbo gl/tl niet aan de urennorm voldoet significant kleiner is bij de afzonderlijke vmbo scholen dan bij de vmbo afdelingen van scholengemeenschappen (zie bijlage 1, tabel B 1.2). Voor vmbo bbl/kbl is dit verschil echter niet significant. In de scholengemeenschappen lijkt het lesaanbod voor vmbo gl/tl vaker afgestemd te worden op dat voor havo en vwo. Mogelijk is het organisatorisch eenvoudiger voor deze schoolniveaus evenveel uren in te roosteren dan een afwijkend aantal voor vmbo gl/tl.

2.2 Verschillen tussen scholen die wel en niet aan richtlijn voldoen

De meeste vragen in de vragenlijst van de 1-meting hebben sectieleiders lichamelijke opvoeding over hun gehele schoollocatie ingevuld. In deze paragraaf worden verschillen in antwoorden weergegeven tussen scholen die binnen het vmbo gl/tl wel en niet aan de richtlijn voldoen. Er wordt hierbij de aanname gedaan dat scholen die in de categorie 'niet voldoen' vallen, op hun gehele schoollocatie minder lesgeven dan scholen die wel voldoen. De antwoorden van schoolleiders kunnen niet worden

² In het laatste half jaar van de opleidingen zijn scholen niet verplicht lichamelijke opvoeding aan te bieden. Scholen moeten het totaal aantal klokuren dan dus in een half jaar minder aanbieden om aan de minimumtabel te voldoen.

³ Ter illustratie: als de richtlijn van het vwo gemiddeld per leerjaar (66,67 klokuren) zou worden toegepast op de lestijden van het vmbo (gemiddelde van een leerjaar), voldoet binnen vmbo gl/tl 94 procent en binnen vmbo bbl/kbl 98 procent wel aan de richtlijnen.

meegenomen, omdat zij van hun schoollocatie geen lestijden hebben ingevuld. In de rapportage van de 1-meting komen echter wel verschillen in antwoorden tussen schoolleiders en sectieleiders naar voren. Vanwege deze en enkele methodologische beperkingen, is voorzichtigheid geboden in het trekken van conclusies.

Sectieleiders van scholen waar binnen het vmbo gl/tl onder de richtlijn wordt lesgegeven (hieronder genoemd: scholen die niet voldoen, n=138) en sectieleiders van scholen die binnen het vmbo gl/tl conform de richtlijn lesgeven (hieronder genoemd: scholen die wel voldoen, n=114), verschillen significant in hun antwoorden op de volgende punten:

Lestijd

- De tijd die scholen inroosteren voor één lesuur is lager bij scholen die niet voldoen (49 minuten) dan scholen die wel voldoen (52 minuten).
- Aansluitend bij wat is opgemerkt in de vorige paragraaf, is binnen scholen die niet aan richtlijn voldoen het totaal aantal klokuren op vmbo bbl/kbl, havo en vwo significant lager (respectievelijk 307, 334 en 386 klokuren) dan scholen die wel voldoen (respectievelijk 354, 375 en 421 klokuren).
- Scholen die niet voldoen roosteren significant minder lestijd per week in binnen alle leerjaren van vmbo bbl/kbl en gl/tl, in de eerste twee leerjaren van de havo en de eerste drie leerjaren van het vwo, dan scholen die wel voldoen. In de bovenbouw van de havo en het vwo zijn geen verschillen in lestijd per week tussen scholen die wel en niet voldoen.
- Sectieleiders van scholen die niet voldoen geven vaker aan dat de lestijden op hun schoollocatie in de afgelopen jaren zijn afgenomen dan sectieleiders van scholen die wel voldoen. Dit geldt voor alle schoolniveaus.
- Sectieleiders van scholen die niet voldoen hebben vaker de wens om meer lessen lichamelijke opvoeding aan te kunnen bieden (68%) dan sectieleiders van scholen die niet voldoen (55%).
- De beoordeling van sectieleiders van de totale lestijd lichamelijke opvoeding is vaker 'voldoende' of 'goed' bij scholen die voldoen dan bij scholen die niet voldoen, zowel in de onderbouw (68% versus 53%) als in de bovenbouw (53% versus 40%). Een aanzienlijk deel van de sectieleiders van scholen die niet voldoen beoordelen de totale lestijd in de onderbouw (38%) en bovenbouw (43%) als slecht/onvoldoende.

Inhoudelijke aspecten

- Sectieleiders van scholen die niet voldoen beoordelen de kwaliteit van lichamelijke opvoeding als geheel op hun schoollocatie lager (rapportcijfer 7,5) dan sectieleiders van scholen die wel voldoen (rapportcijfer 7,7).
- Met betrekking tot de leerdoelen voor lichamelijke opvoeding zijn bij de 1-meting een aantal stellingen voorgelegd (zie figuur 3.1 van de rapportage). Uit deze aanvullende analyse blijkt dat 'De kennis van leerlingen over de relatie tussen bewegen en gezondheid vergroten' vaker door scholen die wel voldoen (zeer) belangrijk wordt gevonden (73%) dan scholen die niet voldoen (62%). Wat betreft de andere stellingen met betrekking tot de leerdoelen zijn geen verschillen tussen beide groepen zichtbaar.
- Scholen die niet voldoen geven in mindere mate aandacht aan leerlingen met uitgesproken talent op het gebied van sport en bewegen (21% (heel) veel aandacht) dan scholen die wel voldoen (39% (heel) veel aandacht). In de 1-meting is ook gevraagd naar mate van aandacht voor leerlingen met fysieke, sociale of cognitieve beperkingen en motorische achterstanden (zie paragraaf 4.1 van rapportage van de 1-meting), daarin zijn geen verschillen tussen scholen die wel en niet voldoen.

- Sectieleiders van scholen die niet voldoen zijn het minder vaak (helemaal) eens met de stelling 'Het is een goede zaak dat leerlingen een rapportcijfers krijgen voor lichamelijke opvoeding' (39%) dan sectieleiders van scholen die wel voldoen (49%). Scholen die wel voldoen blijken ook vaker dezelfde beoordelingscriteria te hanteren door de docenten van de vaksectie lichamelijke opvoeding (86%) dan scholen die niet voldoen (73%).
- Sectieleiders van scholen die niet voldoen geven vaker aan over onvoldoende gymzalen (25%) en sportvelden (31%) te beschikken dan scholen die wel voldoen (respectievelijk 14% en 19%).
- Er zijn geen verschillen tussen beide groepen wat betreft het aanbieden van aanvullend lesaanbod (zoals Lichamelijke Opvoeding 2 of Bewegen, Sport en Maatschappij). Motieven van sectieleiders voor het aanbieden van aanvullend lesaanbod (zie figuur 5.4 van rapportage van de 1-meting) verschillen op één punt: scholen die wel voldoen doen dit vaker om leerlingen extra mogelijkheden te bieden om te sporten (76%) dan scholen die niet voldoen (58%).

Voor de overige aspecten uit de vragenlijst van de 1-meting zijn geen significante verschillen tussen scholen die wel of niet voldoen, of is vanwege kleine aantallen geen vergelijking op significantie mogelijk.

3. Conclusie en aanbevelingen

Conclusie

Uit de 1-meting lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs bleek dat scholen binnen vmbo gl/tl significant minder klokuren les aanbieden over de hele opleiding dan de richtlijn van de minimumtabel voorschrijft. 44 procent van deze scholen blijkt aan deze richtlijn te voldoen. De gemiddelde lestijd per week is over het algemeen niet lager binnen de leerjaren van het vmbo gl/tl dan binnen de andere schoolniveaus. De reden dat het vmbo gl/tl toch achterblijft op de richtlijn kan komen doordat de richtlijn voor vmbo anders is vastgesteld dan voor havo en vwo. Het volgens de richtlijn gemiddeld per week te geven uren is - uitgaande van veertig lesweken per jaar - voor vmbo 2,5 uur, voor havo 2,2 uur en voor vwo 2 uur. Daarmee is het voldoen aan de richtlijn relatief zwaarder voor het vmbo dan voor de havo en het vwo.

Op scholen waar binnen vmbo gl/tl weinig lestijd wordt ingeroosterd, wordt voor de andere schoolniveaus ook weinig lestijd ingeroosterd.

Wanneer scholen die wel en niet voor het vmbo gl/tl aan de richtlijn voldoen uitgesplitst worden, komen op enkele punten verschillen naar voren. Wat betreft lestijd blijkt dat op scholen die niet voldoen gemiddeld minder lestijd voor één les lichamelijke opvoeding wordt ingeroosterd en, met name in de onderbouw, minder wekelijkse lestijd wordt ingeroosterd dan scholen die wel voldoen. Een meerderheid van de sectieleiders van scholen die niet voldoen wil meer lessen lichamelijke opvoeding kunnen aanbieden en een aanzienlijk deel beoordeelt de totale lestijd als slecht/onvoldoende. Wat betreft inhoudelijke aspecten van lichamelijke opvoeding blijkt dat scholen die niet voldoen minder aandacht hebben voor leerlingen met sportief talent en minder waarde hechten aan rapportcijfers voor lichamelijke opvoeding dan scholen die wel aan de richtlijn voldoen. Bovendien is de beoordeling van de kwaliteit van lichamelijke opvoeding op hun schoollocatie tussen beide groepen sectieleiders verschillend.

Op basis van deze analyse kunnen geen harde conclusies worden getrokken⁴, maar deze analyse geeft wel aanknopingspunten om verder verdiepend onderzoek te doen naar scholen die niet aan de richtlijn voor het vmbo gl/tl voldoen en de inrichting van de minimumtabel voor verschillende schoolniveaus nader te bespreken.

Aanbevelingen

Onderzoek de scholen die in de breedte niet aan de richtlijn voldoen

Scholen waar binnen het vmbo gl/tl minder les wordt gegeven dan volgens de minimumtabel vereist geven veelal ook binnen de andere schoolniveaus minder les. Ook wanneer sprake is van een bewuste profilering van deze scholen(gemeenschappen) op een ander leergebied is dit geen goede ontwikkeling. Nader onderzoek naar de achtergronden van deze ontwikkeling lijkt nuttig.

Er wordt een aantal verschillen zichtbaar uit gegevens van de 1-meting tussen scholen die binnen vmbo gl/tl wel en niet aan de richtlijnen voldoen. De precieze achtergrond daarvan kan op basis van gegevens

⁴ Vanwege methodologische redenen, en het feit dat in deze analyse alleen de verschillen tussen de antwoorden van sectieleiders zijn beschreven, terwijl de overeenkomsten ook belangrijk zijn.

uit de 1-meting niet worden achterhaald, mede vanwege methodologische beperkingen. Er is wel aanleiding om een verdiepend onderzoek te doen naar de achtergronden bij scholen die niet voldoen. Aangeraden wordt om met scholen die binnen vmbo gl/tl niet aan de richtlijn voldoen in gesprek te gaan om te bepalen of hier sprake is van een bewuste beleidskeuze (zoals voor andere profilering, inzet op andere vakken of 7^e examenvak vanwege aansluiting op havo), danwel andere factoren die hiertoe leiden, bijvoorbeeld dat het organisatorisch eenvoudiger is voor alle niveaus in een scholengemeenschap hetzelfde aantal uren in te roosteren.

Evalueer de inrichting van de minimumtabel

Uit deze aanvullende analyse blijkt dat binnen het vmbo wekelijks gemiddeld niet minder lestijd voor lichamelijke opvoeding wordt aangeboden, maar dat de urennorm bij vmbo hoger ligt en voldoen aan de richtlijnen binnen het vmbo daardoor moeilijker is dan bij havo en vwo. Dit roept de vraag op waarom de richtlijnen voor de aan te bieden uren lichamelijke opvoeding verschillen per schoolniveau en of het handhaven van dit verschil in benadering zinnig is. Daarbij kan meewegen dat leerlingen van het vmbo over het algemeen minder sporten en bewegen dan jongeren binnen de havo en het vwo (zie bijvoorbeeld hoofdstuk 7 van de rapportage van de 1-meting) of dat in minder leerjaren een nagenoeg vergelijkbaar leerresultaat moet worden bereikt. Maar ook de praktische realiseerbaarheid (zoals roostering) is een aspect dat van belang is.

Bijlage 1

tabel B 1.1 Pearson correlatie tussen vmbo gl/tl en andere schoolniveaus met betrekking tot totaal aantal klokuren over de gehele opleiding

		Vmbo bbl/kbl	Havo	Vwo
Vmbo gl/tl	Correlatie	0,845*	0,740*	0,630*
	Aantal	141	113	103

Bron: 1-meting lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs. Bewerking en analyse: Mulier Instituut.

*Significant met $p < 0.05$ (2-zijdig)

tabel B 1.2 Verschillen tussen afzonderlijke vmbo scholen en scholen die deel uitmaken van een scholengemeenschap met havo/vwo met betrekking tot totaal aantal klokuren over de gehele vmbo opleiding

		Alleen vmbo (n=134)	Vmbo, havo en vwo (n=144)
		%	%
VMBO bbl/kbl wel/niet voldoen aan norm klokuren	Niet voldoen	40	40
	Wel voldoen	60	60
VMBO gl/tl wel/niet voldoen aan norm klokuren	Niet voldoen	50	62
	Wel voldoen	50	38
		gemiddeld	gemiddeld
Totaal aantal klokuren LO op vmbo bbl/kbl		335,7	327,3
Totaal aantal klokuren LO op vmbo gl, tl		329,6	309,6

